

ABD-İSRAİL-İRAN SAVAŞI'NIN BASRA KÖRFEZİ CEPHESİ: BÖLGESEL KRİZDEN KÜRESEL ÇATIŞMAYA MI?

Prof. Dr. Veysel AYHAN

Analiz

SESA
Enstitüsü

Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Enstitüsü
Institute of Social Economic and Political Research

Prof.Dr. Veysel AYHAN

SESA Enstitüsü Direktörü

Prof. Dr. Veysel Ayhan, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Doktora sonrası çalışmalarını Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde sürdürmüştür. TÜBİTAK projeleri kapsamında Orta Doğu ve Arap ülkelerinde saha araştırmacısı olarak görev almış; iç-dış politika, bölgesel güvenlik, toplumsal yapı ve enerji güvenliği alanlarında kapsamlı akademik çalışmalar yürütmüştür. Akademik kariyeri boyunca ORSAM'da (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi) Orta Doğu uzmanı ve Humanitarian Global bünyesinde Göç Direktörü olarak görev yapan Ayhan'ın, Orta Doğu'da toplumsiyaset ilişkisi, enerji, göç ve güvenlik alanlarında yayımlanmış toplam 8 kitabı ile 100'ün üzerinde ulusal ve uluslararası akademik makale, rapor ve bilimsel çalışması bulunmaktadır. Hâlen SESA Enstitüsü Direktörü ve Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretim Üyesi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	3
BASRA KÖRFEZİ ÜLKELERİ SOSYA-EKONOMİK YAPILARI: KIRILGANLIK UNSURLARI	4
KÖRFEZ ÜLKELERİNİN SİYASAL YAPILARI	6
ENERJİ GÜVENLİĞİ VE KÖRFEZ ÜLKELERİ	7
KÖRFEZ ÜLKELERİ SAVAŞA MÜDAHİL OLUR MU?	10
SONUÇ	12
ENGLISH	13
THE PERSIAN GULF FRONT IN THE U.S.–ISRAEL–IRAN CONFLICT: FROM REGIONAL CRISIS TO GLOBAL ESCALATION	13
EXECUTİVE SUMMARY	14
SOCIO-ECONOMIC STRUCTURES OF THE GULF COUNTRIES: KEY VULNERABILITIES AND FRAGILITY DYNAMICS	15
POLITICAL STRUCTURES of the GULF COUNTRIES	17
ENERGY SECURITY IN THE PERSIAN GULF: STRATEGIC DYNAMICS AND GLOBAL IMPLICATIONS	18
PROSPECTS FOR DIRECT INVOLVEMENT IN THE CONFLICT	21
CONCLUSION	23

ÖZET

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan son dönemde gerçekleşen Körfez ülkelerine yönelik saldırıları kınayarak, sivilleri ve kritik altyapıyı hedef alan eylemlerin kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan Riyad dönüşü katıldığı bir televizyon programında Körfez ülkeleri mevcut durumun devam etmesi halinde karşı önlem almak zorunda kalacaklarını söylüyorlar ve Bu saldırıya karşı cevap vermemiz gerekiyor diyorlar ifadelerini kullanmıştır.

ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırılarının ardından Tahran'ın Basra Körfezi ülkelerindeki Amerikan üsleri ile enerji altyapıları ve havalimanlarına yönelik karşı saldırıları, küresel düzeyde yeni bir çatışma dinamiği yeniden gündeme taşımıştır. ABD Başkanı Trump, İran'ın Körfez ülkelerine yönelik saldırıları karşısında gazetecilere yaptığı bir açıklamada "Kimse bunu beklemiyordu. Şok olduk" ifadelerini kullanmıştı. ABD'nin tüm baskılarına rağmen 8 Martta babasının yerine yeni Dini Lider olarak seçilen Mücteba Hamaney, yaptığı ilk açıklamalarda Hürmüz Boğazı'nın kapalı kalmasının düşmana karşı bir baskı aracı olarak kullanılması gerektiğini vurguladı. İran'ın Hürmüz Boğazı'nın yanı sıra özellikle Körfez ülkelerine yönelik düzenlediği füze ve drone saldırıları Basra Körfezi ülkelerinin istikrar ve güvenliğini yeniden uluslararası ilişkilerin temel gündemi haline dönüştürmüştür.

Trump'ın 23 Mart'ta İran ile süren görüşmeler çerçevesinde enerji altyapılarına yönelik saldırıların 5 günlüğüne durdurulduğunu açıklaması, ilk bakışta gerilimi azaltıcı bir adım olarak değerlendirilebilirse de, Trump'ın sürekli değişen ve öngörülemez kararları dikkate alındığında bu açıklamanın kalıcı ve güvenli bir zemin oluşturduğunu söylemek güçtür. Öte yandan olası ABD-İran anlaşmasının İran'ın füze ve balistik kapasitesine yönelik denetim ya da kısıtlama içermemesi durumunda ise Körfez ülkelerinin bu anlaşmaya kabul etmesi oldukça güçtür. Zira İran'ın son saldırıları bu ülkelerin dokunulmaz olmadığını ortaya koyarken, bölgesel istikrar ve refahın Tahran'ın askeri kapasitesinin gölgesinde şekillendiği göstermiştir.

Bu çalışmada, Basra Körfezi ülkelerinin daha iyi anlaşılmasına yönelik söz konusu ülkelerin siyasal, toplumsal ve ekonomik yapılarına odaklandıktan sonra Savaşın Körfez Cephesi analiz edilecektir. Daha önce gene SESA Enstitüsü tarafından yayınlanan raporlarda Savaşın Lübnan ve Yemen Cephesleri analiz edilmişti. Elinizdeki 3. Raporla Savaşın en kritik cephesini oluşturan Körfez bölgesi analiz edilerek, çatışmanın ortaya çıkardığı güvensizlik ve istikrarsızlığın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

BASRA KÖRFEZİ ÜLKELERİ SOSYA-EKONOMİK YAPILARI: KIRILGANLIK UNSURLARI

Enerji rezervleri itibariyle dünyanın en önemli hammadde kaynakları olan petrol ve doğalgaz rezervlerinin bulunduğu Basra Körfezi ülkelerinin toplumsal ve demografik yapıları oldukça dikkat çekicidir. Basra Körfezi ülkelerinin toplumsal yapılarını kendi içerisinde mezhepsel dağılım ve yabancı işgücünün toplam nüfusa oranı şeklinde iki alt kategoride irdelemek gerekir. Mezhep yapılarına vurgu yapılmasında temel amaç özellikle çatışmanın mezhepsel dinamiklerinin göz ardı edilememesinden kaynaklanmaktadır. Tarihsel yaşanmışlıkların ötesinde Arap Baharı sürecinde de bazı Körfez ülkelerinde (Bahreyn ve Suudi Arabistan gibi) Şiiilerin demokratik taleplerle iktidarı değiştirme yönündeki girişimlerini tekrar irdelemekte fayda vardır.¹

Bu bağlamda Körfez ülkelerinin siyasal yapıların tarihsel oluşumu ve güncel tehdit algılamaları ile ülkelerin karşı karşıya olduğu iç ve dış istikrarsızlık unsurları söz konusu toplumsal ayrımları göz ardı ederek anlayabilmek oldukça güçtür. Bugün de Körfez ülkelerinin siyasal kırılma noktalarını açıklarken hem mezhepsel dağılım hem de vatandaş nüfus ile göçmen nüfus arasındaki yapıyı dikkate almak gerekir.

Bu kapsamda Basra Körfezi'nin ekonomik ve siyasal olarak öne çıkan ülkelerinden biri olan Katar'ın ülkedeki göçmen nüfus ile birlikte toplam nüfusu 2025 itibariyle yaklaşık 3 milyon civarındadır. Toplam nüfus içerisinde vatandaş olanlarının oranının ise %10-12 arasındadır. Bu durumda Katarlı vatandaş sayısı 330 binin altındadır. Dolayısıyla Katar vatandaş olmayanlar hariç tutulduğunda Katarlı nüfusun toplam nüfusun oldukça sınırlı bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Diğer Arap ülkeleri gibi Katar vatandaşları toplumsal yapı itibariyle Araplarda göçebe (Bedevi) ve yerleşik Araplar olarak iki kısma ayrılmaktadır. Arapların yaklaşık %85-88'i Sünni (Hanbeli mezhebi) bağlı iken geri kalanı Şii'dir.

Kuveyt'in nüfusu ise yaklaşık 5 milyon civarındadır. Buradaki yerli nüfus toplam ülke nüfusun yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır. Bir diğer deyişle Kuveyt vatandaşı olan kişi sayısı 1.7 milyon civarındadır. Körfezin diğer Arap ülkeleri gibi Kuveyt'te de 1991 işgali sonrası Filistinli veya Arap işgücü yerine ağırlıklı olarak Asya kökenli göçmenlere istihdam sağlama kararı almıştır. Öte yandan Kuveyt Bahreyn'den sonra en fazla Şii nüfusuna sahip ülkelerin başında gelmektedir. Ancak Şiiiler nüfus içinde %30-35 civarında olmalarına rağmen parlamentoda genellikle %10-15 civarında temsil edilmektedir. Kuveytli Şiiiler, ülkenin kurucu toplumsal unsurları arasında yer almalarına rağmen, özellikle Körfez bölgesinde artan mezhepsel gerilimler ve olası çatışmalar, Kuveyt'in iç istikrarı açısından önemli bir riski oluşturabilir.

Bahreyn'in nüfusu 2025 itibarıyla yaklaşık 1,5 milyon civarındadır. Söz konusu nüfusunda yaklaşık %50'si vatandaş iken geri kalanı ağırlıklı olarak Asya kökenli göçmenlerden oluşur.

¹ Körfez ülkelerinin toplumsal yapılarıyla ilgili bkz., Ayhan, V. (2012). *Arap Baharı: isyanlar, devrimler ve değişim*. MKM Yayıncılık.

Bununla birlikte Bahreyn, Körfez ülkeleri içinde yerli nüfus arasında Şii oranının en yüksek olduğu ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Ülkede yerli nüfusun yaklaşık %60–65’inin Şii, geri kalanının ise büyük ölçüde Sünnî mezhebine bağlıdır. Ancak demografik yapı ile siyasi temsil arasında belirgin bir fark bulunmaktadır. Nitekim Şii nüfus içinde çoğunluğu oluşturmalarına rağmen, siyasi sistem ve yönetim yapısı içinde temsil ve karar alma mekanizmalarındaki ağırlıkları oldukça sınırlıdır. Bu durum, özellikle İran kaynaklı krizlerde veya Arap Baharı sürecinde görüldüğü üzere ülkede istikrarsızlık ve gerginliklerin yaşanmasına yol açmaktadır. Ülkedeki Şii nüfusun büyüklüğü ve siyasi düzeyde de örgütlü olması İran ile yaşanan bölgesel rekabetten etkilenmesine yol açmaktadır. Özellikle Bahreyn’deki siyasi aktörler arasında İran’a yönelik politikalar arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bölgedeki Şii ve Selefi siyasi aktörlerle yaptığımız mülakatlarda da iki taraf arasında ciddi bir tehdit algısının olduğu dikkat çekmişti.

Öte yandan Savaştan ciddi şekilde etkilenen ülkelerin başında gelen BAE’nin nüfusu yaklaşık 10 milyonun civarındadır. Toplam 7 Emirlikten oluşan BAE’de göçmen nüfus ağırlıklı olarak sırasıyla Dubai’da %90’ların üstünde iken, Abu Dabi ve Sharjah, ve A Ajman’da %80’ün üstünde ve diğer emirliklerde de %70 civarındadır. Ülkede Şii nüfus oldukça sınırlıdır ve çoğu vatandaş statüsünde değildir. Öte yandan özellikle enerji kaynaklarının Abu Dabi’da yoğun miktarda bulunması Emirlikte Abu Dabi’nin öne çıkmasına yol açmıştır. Aynı zamanda küresel ticaret merkezi olarak da yukarıdaki 3 Emirlik öne çıkmaktadır.

BAE zengin petrol rezervi kaynaklarının yanı sıra özellikle uluslararası ticaret merkezi olarak dünya finans merkezleri arasında yer almaktaydı. Diğer Körfez ülkelerinden farklı olarak ülkede bulunan göçmen nüfusun önemli bir kısmı ticari faaliyetler veya yatırımcı olarak BAE’de bulunmaktaydı. Ayrıca İran ve Rusya gibi ülkeler açısından da küresel ticari faaliyetlere lojistik destek sunmaları ile dikkat çekmekteydiler. 1970’lerden itibaren ciddi kamu yatırımları ile küresel ticaretin aktörü haline gelen Emirliklerin sunduğu istikrar, güvenlik ve ekonomik refah İran saldırıları ile büyük bir darbe almıştır. Saldırıların devam etmesi durumunda bir çok yatırımcının ülkeyi terk edeceği dile getirilmektedir.

İran’la yakın diplomatik ve siyasi ilişkileri ile öne çıkan Umman ise diğer petrol zengini Körfez üyelerinden mezhepsel özelliğiyle (İbadi mezhebi) farklılaşmasına karşılık Körfez İşbirliği Konseyi içerisinde önemli bir ülkedir. 2024 itibarıyla 5 milyon nüfusa sahiptir. Nüfusunun yaklaşık %50’sini göçmenler oluşturmaktadır. Umman nüfusu içerisinde kısmı olarak Beluçlar yer almaktadır. Umman özellikle tarihsel olarak yaşadığı güvenlik sorunlarında İran’la yakın bir işbirliği kurmuştu. İki ülke arasındaki yakın ilişkiler Umman’ın arabulucu ülke olarak Tahran tarafından kabul edilmesinde de önemli bir faktördür. Her ne kadar İran’dan kaynaklı füze saldırısına maruz kalsa da Tahran yönetimi Umman’a doğrudan bir saldırı düzenlemediklerini açıklamıştır.²

Körfez İşbirliği Konseyi içerisinde en etkin ülkelerin başında gelen Suudi Arabistan ise hem tarihsel geri planı hem de sosyal ekonomik yapısı ile Körfez ülkeleri içerisinde oldukça önemli bir aktördür. Dünyada en fazla petrol rezervlerine sahip olan Suudi Arabistan’ın 2025 itibarıyla nüfusu yaklaşık 37 milyondur. Vatandaşların oranı ise yaklaşık %70’tir.

Öte yandan Suudi Arabistan’da Şii nüfusun yoğunluğu ve yaşadığı bölgeler dikkat çekmektedir. Şii nüfusun toplam Suudi nüfusu içerisindeki oranları yaklaşık %20 civarındadır. Şii nüfusun büyük çoğunluğu ülkenin doğu bölgesinde bulunmaktadır. Özellikle Katif ve el-Ahsa ve çevresi Şii nüfusun yoğunlaştığı başlıca yerleşim alanlarıdır. Bu bölgeler aynı

² Veysel Ayhan, “Oman Sultanlığı: Arap Yarımadasında Geleneksel İle Modernite Arasındaki Bir Ülke”, Ortadoğu Analiz, Mayıs 2010, Cilt 2 - Sayı 17

zamanda Suudi Arabistan'ın en önemli petrol rezervlerinin bulunduğu alanlara yakın olması nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. Osmanlı döneminde Şiiler topluluk özerk yönetime sahipti. Bunun yanında özellikle Yemen'e sınır olan Necran bölgesinde yaşayan İsmailî topluluklar da bulunmaktadır. Bu nedenle mezhepsel yapı ile enerji jeopolitiği arasındaki ilişki, Suudi Arabistan'ın iç güvenlik ve bölgesel tehdit tanılmasında önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Suudi Arabistan toplumsal yapısında dikkat çeken bir diğer unsur ise güçlü kabile bağlarıdır. 100'e yakın büyük kabile konfederasyonları ve alt aşiretler bulunmaktadır. Nitekim Suudi Arabistan'ın kuruluş yıllarında Şammar kabilesi ile Suudi hanedanları arasında yaşanan savaşlarda bölgesel güçlerin yanı sıra kabile güçleri de belirleyici bir rol oynamışlardır. Günümüzde kabilelerin hem Danışma Kurulunda hem de yönetimlerde önemli bir güçleri bulunmaktadır.

Toparlayacak olursak, Katar, Kuveyt, BAE, Umman ve Bahreyn'in toplam nüfusu yaklaşık 25 milyonun üstünde gözükmektedir. Ancak göçmenler çıkarıldığında söz konusu beş ülkedeki vatandaş nüfusu yaklaşık 7 milyon civarına düşmektedir. Suudi Arabistan'la birlikte bu nüfus 30 milyonu geçmemektedir. Ayrıca söz konusu nüfus da kendi içerisinde mezhepsel olarak homojen değildir. Özellikle bölgedeki Şii varlığı olası mezhepsel çatışma ve gerginliklerin tüm Körfez ülkelerinin iç istikrarına büyük bir tehdit oluşturacağını belirtmek gerekir. Özellikle saha araştırmasında gerçekleştirilen mülakatlarda da mezhepsel gerginliğin toplumsal ayrıştırmayı derinleştirdiği dikkat çekmişti. Tüm bunların yanı sıra özellikle İran'ın yanı sıra Irak, Lübnan ve Yemen gibi etnik olarak Arapların çoğunluğu oluşturduğu ülkelerde İran'ın siyasi ve askeri olarak etkin bir güç olduğunu not etmek gerekir.

Sonuç olarak, Körfez ülkeleri sınırlı nüfus büyüklüklerine rağmen, sahip oldukları yüksek ölçekli enerji rezervleri ve finansal kapasiteleri sayesinde küresel ticaret dinamikleri üzerinde belirleyici bir etki yaratma potansiyeline sahiptir. Bu nedenle Körfez ülkelerinin dış politikalarını yönlendiren temel önceliğin ekonomik işbirliğinden ziyade iç ve dış tehdit tanımlamaları olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bu realite Körfez ülkelerini yöneten aileleri sürekli olarak küresel güçlerle işbirliği yapmaya itmiştir.

KÖRFEZ ÜLKELERİNİN SİYASAL YAPILARI

ABD ve İsrail'in İran saldırılarının artan güvenlik sorunu yaşamaya başlatan Basra Körfezi ülkelerinin siyasal yapılarına gelince, İran ve Irak dışındaki rejimlerin geleneksel krallık veya emirlikle yönetildiği dikkat çekmektedir. İktidar bir anlamda Osmanlıdan günümüze kadar aynı ailelerin elindedir. İran bir Cumhuriyet olmasına karşın dini seçkinlerin rejim üzerindeki kontrolü son çatışmalara rağmen sürmektedir. Öte yandan Suudi Arabistan'da Suud ailesi, Katar'da Al-Sani ailesi, BAE'deki Emirlerden olan Abu Dabi'de Al-Nahyan ailesi, Dubai'de Al-Maktum, Ajman'da Al-Nuaimi, Umm al-Qaiwain'de Al-Mualla, Sharjah'da Al-Qasimi, Ras al-Haymah'da Al-Qasimi ve Fucara'da Al-Şarqi aileleri iktidarlarını sürdürmektedir. Kuveyt'te ise Al Sabah ailesi, Bahreyn'de Al Halifa ailesi ve Umman'da Al Said ailesi iktidarı elinde tutmaya devam etmektedir. Bugün de Körfez siyasal sistemlerinin en ayırt edici yönü, modern bürokratik kurumlar varlığını sürdürse de devletin stratejik karar mekanizmalarının hanedan ailesi etrafında şekillenmesidir. Bu nedenle Körfez'de krallık ve emirlik yapıları yalnızca sembolik değil, karar alma süreçlerinin merkezinde yer alan kurucu siyasal iradeler

olduğunu belirtmek gerekir. Her ne kadar kendi aralarında sorunlar yaşasalar da özellikle Umman dışında İran kaynaklı tehdit algıları ortaktır. Kuveyt ise İran'ın yanı sıra tarihsel olarak Irak'tan kaynaklı bir tehdit ile karşı karşıyadır. Söz konusu tehdit yalnızca mezhepsel nedenlerden kaynaklanmamaktadır. İran'ın askeri kapasitesi, devrim ihracı politikası, milis ağlarına verdiği destek ve nükleer programı gibi faktörler, Körfez ülkeleri açısından çok boyutlu bir güvenlik sorunu olarak tanımlanmaktadır. Nitekim tarafımızca gerçekleştirilen saha mülakatları, mezhepsel çatışmaların yanı sıra olası bir nükleer sızıntının bile bölgesel yaşamı ciddi biçimde tehdit edebileceğine yönelik güçlü bir risk algısının bulunduğu ortaya koymaktadır.³

ENERJİ GÜVENLİĞİ VE KÖRFEZ ÜLKELERİ

Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık yüzde 17'sine sahip Suudi Arabistan aynı zamanda en düşük maliyetlerle petrol üreten ülkelerden biridir. Suudi Arabistan uzun yıllar dünyanın en büyük petrol sağlayıcılarından biri olarak kalacaktır. Günlük değişmekle birlikte ülkenin üretim ve ihracat kapasitesi yaklaşık 10 milyon varil/gün ham petroldür ve bunun 7 milyon varil/gün ham petrol ve yaklaşık 1.3 milyon varil/gün rafine petrol ürünü ihraç etmektedir. Kanıtlanmış petrol rezervleri yaklaşık 260 milyar varil civarındadır. Dolayısıyla ülke ham petrol satıcısı konumunu korumakta, ekonomisi de yüksek ölçüde hidrokarbon ihracat gelirlerine dayanmaktadır. Petrol fiyatlarındaki istikrarsızlık Suudi ekonomisinde ciddi dalgalanmalara yol açmaktadır. Bununla birlikte enerji arz güvenliğinde yaşanan sıkıntılar Riyad'ın yanı sıra enerji yoksunu ülkeleri de ciddi etkilemektedir. Suudi petrol ihracatının yaklaşık %70'ten fazlası Asya'ya pazarlarına yapılmaktadır. En önemli alıcı ülkelerin başında ise Çin, Hindistan ve Japonya gelmektedir. Dolayısıyla Suudi enerji arz güvenliği yalnızca Riyad değil Asya ülkelerini açısından oldukça önemli bir istikrarsızlık olgusudur. Nitekim Donald Trump, Hürmüz Boğazı'nda yaşanan enerji güvenliği krizine ilişkin yaptığı bir açıklamada, bu güzergah üzerinden petrol temin eden ülkelerin sorumluluk üstlenmesi gerektiğini açık biçimde ifade etmişti. Trump, "Hürmüz Boğazı'ndan petrol alan ülkeler bu geçidin güvenliğini sağlamalıdır" diyerek, enerji arzından faydalanan aktörlerin aynı zamanda güvenlik yükünü de paylaşmaları gerektiğini vurgulamıştır. Bu açıklamanın özellikle Çin ve Japonya gibi Asya Pasifik ülkelerine dönük olduğu ileri sürülebilir.

Öte yandan Suudi Arabistan'ın enerji gelirleri küresel ticaret açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda, petrol fiyatının 100 dolar/varil olduğu varsayımı altında ve günlük yaklaşık 7 milyon varillik ham petrol ihracatı dikkate alındığında, günlük ihracat geliri yaklaşık 700 milyon dolar, yıllık bazda ise yaklaşık 255,5 milyar dolar seviyesine ulaşmaktadır. Bununla birlikte, rafine petrol ürünleri ve petrokimya ihracatı da hesaba katıldığında, toplam hidrokarbon ihracat gelirlerinin yaklaşık 300–350 milyar dolar bandına yükseldiği değerlendirilmektedir. Bu nedenle Suudi Arabistan'ın bütçe yapısı, dış ticaret fazlası ve yatırım kapasitesi üzerinde petrol gelirlerinin belirleyici etkisi sürmektedir. Dolayısıyla Riyad'ın enerji arz güvenliği orta vadede küresel ticareti de etkileme potansiyeline sahiptir.

OPEC ve Körfez İşbirliği Konseyi üyesi olan Kuveyt'e gelince, dünya petrol rezervinin yaklaşık %6'sına denk gelen 101 milyar varil rezervi bulunmaktadır. Tarafsız bölgeyle

³ Detaylı bilgi için bkz.: Arı, T. (1998). Basra Körfezi ve Ortadoğu'da Güç Dengesi. Alfa Yayınevi, İstanbul.

birlikte (Kuveyt-Suudi Arabistan arasındaki bölge) bu rakam 104 milyar varile yaklaşmaktadır. Ekonomisi diğer Körfez ülkeleri gibi büyük ölçüde petrole dayalı olup, dış ihracat gelirlerinin çok büyük kısmını hidrokarbon satışları oluşturmaktadır. Kuveyt'te günlük petrol üretimi tarafsız bölgeyle birlikte yaklaşık 2.7-2.8 milyon varildir.

Kuveyt'in enerji ihracat gelirine ilişkin olarak, yaklaşık 2 milyon varil/gün ham petrol ihracatı üzerinden günlük 200 milyon dolar, yıllık ise yaklaşık 73 milyar dolar düzeyinde gelir elde ettiği dikkat çekmektedir. Öte yandan rafine petrol ürünleri ve petrokimya ihracatı da dahil edildiğinde toplam enerji gelirlerinin yaklaşık 80–95 milyar dolar civarına ulaşmaktadır. Bu ihracatın yaklaşık %75'i ise Asya kıtasında yer alan ülkelere gitmektedir. En önemli ithalatçı ülkelerin başında Çin, Hindistan, Güney Kore ve Japonya gelmektedir.

Diğer Körfez ülkelerinden yedi Emirliğin oluşturduğu BAE, petrol ve doğalgaz rezervleri bakımından dünyanın en zengin ülkeleri arasında sayılmaktadır. BAE kanıtlanmış petrol rezervi yaklaşık 110 milyar varil civarındadır. BAE yaklaşık 3 milyon varil/gün ham petrol ihracatı yapmaktadır. BAE aynı zamanda doğalgaz rezervleri itibarıyla da son derece önemli bir ülkedir. Ancak sınırlı üretime sahiptir. Bölgedeki en liberal ekonomilerden birine sahip olan BAE'de Abu Dabi toplam petrol rezervlerinin yaklaşık yüzde 95'ini elinde tutmaktadır. Federasyonun diğer emirliklerinde ise enerji rezervleri sınırlı olmakla birlikte, ticaret, finans, uluslararası liman işletmeciliği, havacılık ve turizm gibi alanlar üzerinden ekonomisini çeşitlendirmiştir.

BAE'nin ihracat gelirine ilişkin olarak, yaklaşık 3 milyon varil/gün ham petrol ihracatı üzerinden ve varil fiyatının 100 dolar olduğu varsayımıyla günlük yaklaşık 300 milyon dolar, yıllık ise yaklaşık 109,5 milyar dolar düzeyinde gelir elde ettiği hesaplanmaktadır. Rafine petrol ürünleri ve petrokimya ihracatı da dahil edildiğinde toplam enerji gelirlerinin yaklaşık 120–140 milyar dolar bandına yükseldiği değerlendirilmektedir. Söz konusu gelire yıllık yaklaşık 10 milyar LNG geliri de eklendiğinde toplam enerji gelirinin yaklaşık 150 milyar dolara yaklaştığı dikkat çekmektedir. Öte yandan ihracatın yaklaşık %70–75'inin Asya kıtasına yöneldiği, başlıca alıcı ülkelerin ise Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore olduğunu belirtmek gerekir.

Ancak BAE'yi diğer Körfez ülkelerinden ayıran en önemli unsur, petrol gelirlerinin toplam ekonomik faaliyet içindeki ağırlığının görece olarak azalmakta olmasıdır. Dubai merkezli ticaret, serbest bölgeler, havayolu taşımacılığı, liman işletmeciliği, gayrimenkul ve finans sektörü federasyon ekonomisini petrol dışı alanlara taşımıştır. Bununla birlikte Abu Dabi'nin petrol gelirleri federasyonun stratejik mali omurgasını oluşturmaya devam etmektedir.

BAE'yle sınır sorunlarını büyük ölçüde çözen Körfez ülkelerinden Umman ise, OPEC üyesi olmamasına rağmen ekonomisi büyük ölçüde petrol üretimi ve ihracatına dayanmaktadır. Umman'ın petrol rezervleri 2024 sonu itibarıyla yaklaşık 5 milyar varil bandında seyretmektedir. Petrol ve doğal gaz gelirleri devlet bütçesinin ve ihracatın ana kaynağı olmaya devam etmektedir. Umman'ın günlük ortalama bazda yaklaşık 900 bin varillik bir ihracat gerçekleştirilmektedir. Doğalgaz ve LNG de Umman ekonomisi için önemli gelir kaynakları olmayı sürdürmektedir. Ülke aynı zamanda özel sektörün gelişmesine paralel olarak, Körfez ticaretinde ve Hint Okyanusu bağlantılı lojistik hatlarda önemli rol oynamak istemektedir.

Umman'ın ihracat gelirine ilişkin olarak, yaklaşık 0.9–1.0 milyon varil/gün ham petrol ihracatı ve varil fiyatının 100 dolar olduğu varsayımı altında günlük yaklaşık 90–100 milyon dolar, yıllık ise yaklaşık 33–36 milyar dolar düzeyinde gelir elde ettiği ileri sürülebilir. Buna doğalgaz ve LNG ihracat gelirleri de eklendiğinde toplam hidrokarbon gelirlerinin piyasa

koşullarına bağlı olarak yaklaşık 45–60 milyar dolar bandına yükseldiğini belirtmek gerekir. Diğer ülkeler gibi Umman'da ihracatın yaklaşık %75–85'inin Asya ülkelerine yapmaktadır. Diğer Körfez ülkelerinden farklı olarak ihracatının önemli bir bölümünü Hürmüz Boğazı dışında kalan terminaller üzerinden gerçekleştirebilmesi, Umman'ın bölgesel krizlerden kaynaklanan arz kesintilerine karşı görece daha dirençli olmasını sağlamaktadır.

1932 yılında Basra Körfezi'nde ilk petrol keşfedilen ülkelerden biri olan Bahreyn ise, düşük bir petrol üretimi ve nispeten sınırlı rezervine karşın uzunca bir dönem bölgenin gelişen hizmet sektörüne sahipti. Bahreyn'in stratejik konumu onu uzun süre bölgede önemli bir ticaret ve hizmet merkezi haline getirmişti. Ancak Dubai ve ardından Katar'ın ekonomik alandaki girişimleri sonucu Bahreyn ticaret merkez olma özelliğinin önemli bir kısmını kaybetmiştir. Bahreyn son yıllarda bazı ekonomik açılımlar göstermesine karşın bölgenin ticari değil, daha çok finans, hizmet ve eğlence merkezi olma özelliğini korumaktadır. Diğer yandan 1980'lerin başında başlayan Şii muhalefeti ülkedeki siyasal istikrarı derinden etkilemektedir. Arap Baharı sırasında gerçekleştirilen protestoların bastırılmasına dönük Suudi Arabistan doğrudan askeri müdahalede bulunmuştu. Mezhepsel olarak çoğunluğu oluşturmalarına karşın siyasal ve ekonomik olarak sistemden dışlandıklarını öne süren Şii çoğunluk ile Al Halife iktidarı arasındaki gerginlik, Bahreyn'in tehdit algısının en önemli parametrelerinden biri olmaya devam etmektedir.

Bahreyn'in kendi üretimine ilişkin veriler ülkenin oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir. Günlük 200 bin varilin altında bir üretime sahiptir. Buna karşılık Bahreyn'in ekonomik yapısı yalnızca kendi ham petrol üretimine değil, aynı zamanda Suudi Arabistan'dan gelen ham petrolün işlenmesine dayanmaktadır. Sitra rafinerisinin modernizasyonu ve kapasite artışıyla birlikte ülkenin rafinaj işlevi daha da önem kazanmıştır. Bahreyn asıl ekonomik önem, kendi ham petrol ihracatından ziyade rafineri, enerji ticareti ve hizmet sektörü bileşiminden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Bahreyn petrol endüstrisi ham petrol ihracından çok, rafine ürünler ve bölgesel enerji işleme fonksiyonu üzerinden değerlendirilmelidir.

2013 yılından beri Şeyh Temim bin Hamad Al Sani tarafından yönetilen Katar'da ise hem ekonomik hem de bölgesel aktör olma yönünde politikalara öncelik verilmektedir. Başkent Doha'da başlatılan inşaat çalışmaları ve büyük ölçekli altyapı yatırımları sonucu şehir uluslararası finans, eğitim, medya ve konferans merkezi olma yolunda ciddi bir mesafe kat etmiştir. Education City ve benzeri projeler, daha önce olduğu gibi bugün de Katar'ın dış politika görünürlüğüyle doğrudan bağlantılıdır. Öte yandan basın yayın alanında El Cezire'nin rolü ve ülkenin diplomatik arabuluculuk kapasitesi, enerji gelirlerinin siyasal etkiye dönüştürülmesinin örnekleri arasında yer almaktadır. Katar'ın bölgede artan politik etkisini ülkenin son yıllarda artan doğalgaz ve petrol gelirlerinden bağımsız değerlendirmemek gerekir.

Katar hükümeti, petrol ve özellikle doğalgaz konusunda çok sayıda uluslararası enerji şirketiyle sözleşmeler imzalamıştır. Bu durum enerji gelirlerini doğrudan etkilemektedir. Katar'ın ihracat gelirineline ilişkin olarak, yaklaşık 0.7–0.8 milyon varil/gün ham petrol ihracatı bulunmaktadır. Söz konusu ihracatın sonucu olarak yıllık yaklaşık yaklaşık 25–30 milyar dolar düzeyinde petrol geliri elde etmektedir. Ancak Katar ekonomisinin temel dayanağını doğalgaz ve LNG ihracatı oluşturmaktadır. Katar, küresel LNG ticaretinin yaklaşık %20'sini tek başına gerçekleştirmektedir. Yıllık LNG gelirleri piyasa koşullarına bağlı olarak yaklaşık 80–120 milyar dolar bandında olmaktadır. Bu çerçevede toplam hidrokarbon gelirlerinin 120–150 milyar dolar seviyesine ulaştığı görülmektedir. Bu ihracatın yaklaşık %70–80'inin

Asya kıtasına yöneldiği, başlıca alıcı ülkelerin ise Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore olduğu görülmektedir.⁴

Sonuç olarak Basra Körfezi ülkeleri düşük nüfuslarına rağmen dünyanın en büyük petrol ve doğalgaz rezervlerinin önemli bir kısmını denetlemektedir. Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Bahreyn ve Katar'ın dünyada kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık %45 -%50'sine ve doğalgaz rezervlerinin de %22-25'ine sahiptir. Söz konusu altı Körfez ülkesinde toplam vatandaş sayısı ise 30 milyonun altındadır. Körfez ülkesinin toplam hidrokarbon gelirleri ise yıllık yaklaşık 600–800 milyar dolar arasında olmaktadır. Bir diğer deyişle küresel hidrokarbon gelirlerinin yaklaşık %25–30'una 30 milyonluk bir nüfusa sahip olan 6 Körfez ülkesine gitmektedir.

Bu çerçevede, Körfez bölgesinde enerji arzında yaşanan sorunlar öncelikli olarak Asya-Pasifik ülkeleri olmak üzere enerji ithalatına yüksek derecede bağımlı ekonomiler üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yaratmaktadır. Özellikle Çin, Hindistan, Japonya ve Güney Kore gibi büyük tüketici ülkelerde üretim maliyetlerinin artması, büyüme hızının yavaşlaması ve enerji güvenliği tehdidinin büyümesine yol açacaktır. Bunların yanında Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilere de olumsuz etkileri olacağı açıktır. Bu durum yalnızca bölgesel ekonomilerle sınırlı kalmayıp, küresel ticaret hacminde daralma, tedarik zincirlerinde aksama ve özellikle enerji maliyetleri üzerinden küresel ölçekte enflasyonist baskıların artması gibi sonuçlar doğurabilecektir. Bu durum aynı zamanda küresel düzeyde işsizliği de beraberinde getirebilir.

KÖRFEZ ÜLKELERİ SAVAŞA MÜDAHİL OLUR MU?

Yukarıdaki soruya doğrudan cevap verecek olursak Körfez ülkeleri ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırısı ile savaşın bir tarafı oldular. Uluslararası hukuk açısından savaş ilan etmemelerine karşın bölgedeki Amerikan askeri varlığı, üstlerin savaşta aktif rol üstlenmesi ve İran'ın Körfez ülkelerine karşı düzenlediği saldırılar Körfez ülkelerini savaşın bir cephesi haline dönüştürmüştür. Buradaki temel soru ise Körfez ülkelerinin doğrudan kendi askeri kapasiteleri ile İran'a karşı açıkladıkları meşru müdafaa haklarını kullanıp kullanmayacakları yönündedir. Nitekim İran, Körfez bölgesindeki Amerikan üslerinin yanı sıra enerji tesisleri ve kritik altyapılara yönelik gerçekleştirdiği füze ve insansız hava aracı saldırılarıyla doğrudan Basra Körfezi ülkelerini savaşın içerisine çekmiştir.

Savaşın ilk aşamasında İran'ın füze ve insansız hava aracı saldırılarının önemli bir kısmı, ABD askeri varlığının yoğunlaştığı Katar'daki El-Udeyd Hava Üssü, Kuveyt'teki Ali el-Salem Hava Üssü, Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki El-Dhafra Hava Üssü ve Bahreyn'de konuşlu ABD Beşinci Filosu karargâhı gibi stratejik askeri hedeflere yönelmişti. ABD ve İsrail'in İran'ın kritik enerji ve alt yapılarına dönük saldırılarının ardından İran'da saldırılarının kapsamını genişletmiş ve yalnızca askeri hedeflerle sınırlı kalmayarak sivil altyapılar ve enerji altyapılarına yönelmişti. İran'ın özellikle Suudi Arabistan'da rafinerinin yanı sıra Katar'daki LNG tesislerine yönelik saldırılar sonucunda ülkenin sıvılaştırılmış doğalgaz kapasitesinin yaklaşık %17'sinin devre dışı kaldığı açıklanmıştı. Aynı dönemde Bahreyn, BAE ve diğer Körfez ülkelerinde ise rafineriler, terminaller ve enerji tesislerinin

⁴ Körfez ülkelerinin enerji politikalarına geçmişten günümüze irdelenmek için bkz.: . Ayhan, V. (2005), İmparatorluk Yolu Petrol Savaşlarının Odağında Orta Doğu, Ankara: Nobel Yayınları

hedef alındığı dikkat çekmektedir. Buna ek olarak, petrol tesisleri, limanlar ve kritik ekonomik altyapılar da saldırıların hedefi haline gelmişti.

Donald Trump'ın İran'a yönelik sert açıklamalarının ardından Tahran yönetimi, enerji altyapılarının yanı sıra deniz suyu arıtma tesislerini hedef alacağını belirtmiştir. Bu çerçevede saldırıların askeri hedeflerden enerji ve sivil altyapıya doğru genişlemesi ve Körfez ülkelerinin hayati ekonomik sistemlerinin ötesinde vatandaşların gündelik yaşam ihtiyaçlarını kapsayacak biçimde tırmanması, söz konusu ülkelerin çatışmaya doğrudan dahil olma riskini önemli ölçüde artırmaktadır. Trump'ın 23 Mart'ta İran ile devam eden görüşmeler çerçevesinde enerji altyapılarına yönelik saldırıların 5 günlüğüne durdurulduğunu açıklaması, ilk bakışta gerilimi azaltıcı bir adım olarak değerlendirilebilirse de, Trump'ın sık değişen ve öngörülemez kararları dikkate alındığında bu açıklamanın kalıcı ve güvenli bir zemin oluşturduğunu söylemek güçtür.”

Bu bağlamda Suudi Arabistan bölgedeki çatışmalara dikkat çekmek ve işbirliğini güçlendirmek adına 18-19 Mart 2026 tarihlerinde Körfez ülkelerinin yanı sıra bazı Arap ve İslam ülkeleri dışişleri bakanları ile bir istişare toplantısı düzenlemiştir. Riyad'da gerçekleştirilen toplantıya Körfez İşbirliği Konseyi üyesi 6 ülkenin yanı sıra Türkiye, Ürdün, Mısır, Pakistan, Azerbaycan, Lübnan ve Suriye davet edildi. Yapılan ortak açıklamada İran'ın petrol tesisleri, havalimanları, su arıtma sistemleri ve sivil yerleşimleri hedef alan füze ve insansız hava aracı saldırıları kınanmış; Hürmüz Boğazı'ndaki deniz güvenliğinin korunması ve enerji arzının kesintisiz sürdürülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, özellikle Birleşmiş Milletler Şartı çerçevesinde meşru müdafaa hakkına sonuç metninde yapılan vurgu oldukça önemlidir.

Dışişleri Bakanları toplanmasının ardından Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, 21 Mart 2026 tarihinde Ankara'da gerçekleştirdiği bir televizyon mülakatında, Körfez ülkelerinin artan güvenlik tehditleri karşısındaki tutumuna dikkat çekerek, “Körfez ülkeleri mevcut durumun devam etmesi halinde karşı önlem almak zorunda kalacaklarını söylüyorlar” ve “Bu saldırıya karşı cevap vermemiz gerekiyor diyorlar” ifadelerini kullanmıştır. Söz konusu açıklamalar, bölge ülkelerinin İran'ın artan saldırı kapasitesi karşısında pasif kalmayabileceğini ve askeri karşılık verme eğiliminin güçlendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, mevcut çatışmanın daha da tırmanması durumunda Körfez ülkelerinin sürece doğrudan dahil olma ihtimalinin arttığı ve savaşın bölgeselleşme riskinin derinleştiği ileri sürülebilir.

SONUÇ

Sonuç olarak, ABD ve İsrail'in İran'a yönelik askeri operasyonlarını genişlettiği bir dönemde, Tahran'ın da karşılık olarak çatışmayı Basra Körfezi'ne doğru yayma eğiliminde olduğu, tarafların söylem ve eylemlerinden açık biçimde anlaşılmaktadır. Uzun yıllardır Körfez ülkeleri tarafından dile getirilen İran kaynaklı tehdit algısı, son saldırılarla birlikte soyut bir güvenlik endişesinden çıkararak somut ve gerçekleşmiş bir risk boyutuna ulaşmıştır. Bu durum, bölgesel güvenlik mimarisinin kırılmasını daha görünür hale getirirken, Körfez ülkelerinin tehdit algısını kalıcı biçimde derinleştirmektedir. Bu çerçevede, İran'ın bölgedeki askeri kapasitesinin korunmasını veya meşrulaştırılmasını içeren olası bir uzlaşma formülü, Körfez ülkeleri açısından güvenlik kaygılarını azaltmak yerine daha da artırma potansiyeline sahiptir. Olası bir ABD-İran anlaşmasının İran'ın füze ve balistik kapasitesine yönelik denetim ya da kısıtlama içermemesi durumunda Körfez ülkelerinin bu anlaşmaya güven duyması beklenemez. Zira İran'ın son saldırıları bu ülkelerin dokunulmaz olmadığını ortaya koyarken, bölgesel istikrar ve refahın Tahran'ın askeri kapasitesinin gölgesinde şekillendiği göstermiştir. Bu durum Körfez ülkelerini İran karşısında daha zayıf bir pozisyona itecektir. Öte yandan, artan jeopolitik riskler yalnızca güvenlik boyutuyla sınırlı kalmamakta, bölgenin küresel finans merkezi olma girişimlerini de zayıflatmaktadır. Enerji altyapısının hedef alınabilir hale gelmesi ve arz güvenliğine yönelik belirsizliklerin artması, uluslararası finans ve yatırımcıların uzun vadeli bölgeden uzaklaşmasına yol açabilir. Ayrıca, enerji ithalatçısı ülkeler de arz güvenliğini çeşitlendirme yönünde daha agresif politikalara yöneleceği açıktır. Bunun ötesinde, alternatif enerji kaynaklarına yönelim de hız kazanacaktır. Yenilebilir enerji üretimi artacağı gibi özellikle elektrikli araçların küresel otomotiv piyasasındaki payının daha da artması kuvvetle muhtemeldir.

Öte yandan Körfez'de enerji arz güvenliğine yönelik tehditlerin artması, Asya-Pasifik ülkelerini yalnızca ekonomik değil aynı zamanda jeopolitik düzeyde de Körfez ülkeleriyle daha yakın işbirliğine yönlendirebilir. Enerji arzının sürekliliğini sağlama ihtiyacı, söz konusu ülkelerin Körfez ile siyasi, ekonomik ve hatta güvenlik temelli iş birliklerini derinleştirmelerine yol açabilir.

Sonuç itibarıyla, ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırılarını genişletmesi ve Tahran'ın da cevap olarak Körfez ülkelerinin kritik altyapılarını hedef almayı sürdürmesi durumunda, Körfez ülkeleri de kaçınılmaz olarak daha sert ve askeri önlemleri içeren bir stratejiye öncelik vermek zorunda kalabilir. Savaşın Körfez cephesinde topyekûn bir çatışmaya dönüşmesi durumunda ise, bunun yalnızca bölgeyle sınırlı kalmayarak Körfez'den Akdeniz'e uzanan geniş bir coğrafyada çatışma dinamiklerini tetikleme riski taşıdığı değerlendirilmektedir.

THE PERSIAN GULF FRONT IN THE U.S.–ISRAEL–IRAN CONFLICT: FROM REGIONAL CRISIS TO GLOBAL ESCALATION

Prof. Dr. Veysel AYHAN

Analiz

SESA
Enstitüsü

Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Enstitüsü
Institute of Social Economic and Political Research

EXECUTIVE SUMMARY

Türkiye President Recep Tayyip Erdoğan has condemned the recent military strikes targeting Gulf countries, stating that actions directed against civilians and critical infrastructure are unacceptable. Minister of Foreign Affairs Hakan Fidan, in a television program following his visit to Riyadh, emphasized that Gulf countries have indicated they would be compelled to undertake countermeasures should the current escalation dynamics persist, stating that “a response to these attacks is necessary.”

Following the military strikes carried out by the United States and Israel against Iran, Tehran’s retaliatory operations targeting American bases, energy infrastructure, and airports across Gulf countries have reintroduced a new conflict dynamic at the global level. U.S. President Donald Trump, in a statement to journalists regarding Iran’s actions, noted that the developments were unexpected and constituted a significant shock. Despite sustained U.S. pressure, Mücteba Hamaney, who assumed the position of Supreme Leader on March 8 following his father, emphasized in his initial statements that maintaining the closure of the Strait of Hormuz should be utilized as a strategic pressure instrument against adversaries. Iran’s missile and drone strikes, particularly those directed at Gulf countries in addition to its posture in the Strait of Hormuz, have once again positioned the stability and security of the Gulf region at the center of international security discourse.

Although President Trump’s March 23 announcement—within the framework of ongoing negotiations with Iran—that military strikes on energy infrastructure would be suspended for a period of five days may initially be interpreted as a de-escalatory measure, it cannot be considered to provide a sustainable or credible basis given the inconsistency and unpredictability of U.S. decision-making. Furthermore, any prospective U.S.–Iran agreement that fails to incorporate monitoring or restrictions on Iran’s missile and ballistic capabilities is unlikely to be accepted by Gulf states. Indeed, Iran’s recent retaliatory strikes have demonstrated the strategic vulnerability of these countries, while also underscoring that regional stability and economic security remain contingent upon the shadow of Tehran’s military capabilities.

In this study, after examining the political, social, and economic structures of the Gulf countries to provide a comprehensive analytical framework, the Gulf front of the conflict will be assessed. Previous reports published by SESA Institute have analyzed the Lebanon and Yemen fronts of the war. This third report aims to evaluate the Gulf region as the most critical theatre of the conflict and to contribute to a deeper understanding of the insecurity and instability generated by the ongoing escalation.

SOCIO-ECONOMIC STRUCTURES OF THE GULF COUNTRIES: KEY VULNERABILITIES AND FRAGILITY DYNAMICS

The social and demographic structures of the Gulf countries, which possess some of the world's most significant hydrocarbon reserves—namely oil and natural gas—are particularly noteworthy. The societal structures of the Gulf countries should be examined within two main subcategories: sectarian distribution and the proportion of foreign labor relative to the total population. The primary rationale for emphasizing sectarian structures lies in the fact that the sectarian dynamics of the conflict cannot be overlooked. Beyond historical experiences, it is also useful to revisit the attempts by Shiite populations in certain Gulf countries (such as Bahrain and Saudi Arabia) during the Arab Spring to pursue political change through democratic demands.⁵

In this context, it is highly difficult to understand the historical formation of political structures in Gulf countries, their contemporary threat perceptions, and the internal and external sources of instability they face without taking these societal divisions into account. Even today, any analysis of the political fragilities of Gulf states must consider both sectarian distribution and the structural relationship between citizen populations and migrant communities.

Within this framework, Qatar—one of the economically and politically prominent countries of the Gulf region—has a total population of approximately 3 million as of 2025, including its migrant population. The proportion of citizens within the total population ranges between 10–12 percent, meaning that the number of Qatari nationals remains below 330,000. Consequently, excluding non-citizens, it becomes evident that Qatari nationals constitute only a limited segment of the total population. Similar to other Arab societies, Qatari citizens can be broadly categorized into nomadic (Bedouin) and settled Arab groups. Approximately 85–88 percent of the Arab population adheres to Sunni Islam (predominantly the Hanbali school), while the remainder is Shiite.

Kuwait's population is approximately 5 million, of which the native population constitutes roughly one-third. In other words, the number of Kuwaiti citizens is around 1.7 million. As in other Gulf Arab states, Kuwait shifted its labor policy following the 1991 invasion, opting to employ predominantly Asian migrant workers instead of Palestinian or Arab labor. At the same time, Kuwait ranks among the countries with the highest proportion of Shiite populations after Bahrain. However, despite constituting approximately 30–35 percent of the population, Shiites are typically represented at only 10–15 percent in parliament. Although Kuwaiti Shiites are among the founding social components of the country, increasing sectarian tensions and potential conflicts in the Gulf region may pose significant risks to Kuwait's internal stability.

As of 2025, Bahrain's population is approximately 1.5 million. Around 50 percent of this population consists of citizens, while the remainder is largely composed of Asian migrant workers. Bahrain stands out among Gulf countries as one of the states with the highest

⁵ Ayhan, V. (2012). *Arap Baharı: isyanlar, devrimler ve değişim*. MKM Yayıncılık.

proportion of Shiites within the native population. Approximately 60–65 percent of the native population is Shiite, while the rest predominantly adheres to Sunni Islam. However, there is a notable discrepancy between demographic composition and political representation. Despite forming the majority, Shiites have limited influence within political representation and decision-making mechanisms. As observed during Iran-related crises and the Arab Spring, this imbalance has contributed to episodes of instability and tension within the country. The size of the Shiite population and its level of political organization also render it susceptible to the effects of regional competition with Iran. Notably, there are significant divergences among political actors in Bahrain regarding policies toward Iran. Interviews conducted with Shiite and Salafi political actors in the region also revealed a pronounced mutual perception of threat between the two sides.

On the other hand, the United Arab Emirates (UAE), one of the countries most significantly affected by the war, has a population of approximately 10 million. In the UAE, which consists of seven emirates, the proportion of the migrant population is particularly high: it exceeds 90 percent in Dubai, surpasses 80 percent in Abu Dhabi, Sharjah, and Ajman, and remains around 70 percent in the other emirates. The Shiite population in the country is relatively limited and largely does not hold citizenship status. Moreover, the concentration of energy resources in Abu Dhabi has contributed to its prominence within the federation. At the same time, the aforementioned three emirates stand out as major global trade hubs.

Beyond its substantial oil reserves, the UAE has also emerged as a leading international trade and financial center. Unlike other Gulf countries, a significant portion of the migrant population in the UAE consists of individuals engaged in commercial activities or investment. The country has also attracted attention for providing logistical support to global trade networks, particularly for actors such as Iran and Russia. Since the 1970s, extensive public investments have enabled the emirates to become key actors in global commerce. However, the stability, security, and economic prosperity offered by the UAE have been significantly undermined by Iranian attacks. Should these attacks persist, it is widely suggested that a considerable number of investors may withdraw from the country. Oman, which stands out for its close diplomatic and political relations with Iran, differs from other oil-rich Gulf states due to its sectarian composition (Ibadi Islam), yet remains a key member of the Gulf Cooperation Council. As of 2024, Oman has a population of approximately 5 million, with migrants constituting around 50 percent of the total population. The Omani population also includes a partial presence of Baloch communities. Historically, Oman has maintained close cooperation with Iran in addressing its security challenges. These close relations have also played a significant role in Iran's acceptance of Oman as a mediator. Although Oman has been exposed to missile attacks originating from Iran, Tehran has stated that it did not directly target the country.⁶

Saudi Arabia, one of the most influential members of the Gulf Cooperation Council, represents a highly significant actor within the Gulf region due to both its historical background and its socio-economic structure. Possessing the largest oil reserves in the world, Saudi Arabia has a population of approximately 37 million as of 2025, with citizens constituting around 70 percent of the total population.

⁶ Veysel Ayhan, "Oman Sultanlığı: Arap Yarımadasında Geleneksel İle Modernite Arasındaki Bir Ülke", Ortadoğu Analiz, Mayıs 2010, Cilt 2 - Sayı 17

At the same time, the distribution and geographical concentration of the Shiite population in Saudi Arabia are particularly noteworthy. Shiites account for approximately 20 percent of the total population, with the majority residing in the eastern regions of the country. Areas such as Qatif and al-Ahsa represent key centers of Shiite population density. These regions are also located in proximity to Saudi Arabia's most significant oil reserves, thereby increasing their strategic importance. During the Ottoman period, Shiite communities possessed a degree of communal autonomy. In addition, Ismaili communities are present in the Najran region, which borders Yemen. Consequently, the relationship between sectarian composition and energy geopolitics emerges as a critical factor in Saudi Arabia's internal security considerations and regional threat perceptions.

Another notable feature of Saudi Arabia's social structure is the persistence of strong tribal affiliations. There are nearly 100 major tribal confederations and sub-tribes within the country. Historically, tribal forces played a decisive role—alongside regional powers—in conflicts between the Shammar tribe and the Saudi ruling family during the early formation of the Saudi state. Today, tribal groups continue to exert significant influence both within the Consultative Council and across governance structures.

In summary, the combined population of Qatar, Kuwait, the UAE, Oman, and Bahrain exceeds approximately 25 million. However, when migrant populations are excluded, the number of citizens across these five countries declines to around 7 million. Including Saudi Arabia, this figure does not exceed 30 million. Moreover, this population is not sectarianly homogeneous. The presence of Shiite communities in the region represents a significant factor that could transform potential sectarian tensions into a broader threat to internal stability across all Gulf countries. Field research interviews also indicate that sectarian tensions contribute to deepening societal divisions. In addition, it should be noted that Iran exerts considerable political and military influence in countries such as Iraq, Lebanon, and Yemen, where Arab populations constitute the majority.

In conclusion, despite their relatively small population sizes, Gulf countries possess the capacity to exert a decisive influence on global trade dynamics due to their substantial energy reserves and financial capabilities. Therefore, it is important to emphasize that the primary drivers shaping the foreign policies of Gulf states are not economic cooperation per se, but rather the identification and management of internal and external threats. This structural reality has consistently driven the ruling families of Gulf countries to maintain close cooperation with global powers.

POLITICAL STRUCTURES OF THE GULF COUNTRIES

Turning to the political structures of the Gulf countries, which have increasingly faced security challenges following the escalation of U.S. and Israeli attacks against Iran, it is notable that regimes—excluding Iran and Iraq—are predominantly governed through traditional monarchies or emirates. In this context, political authority has largely remained in the hands of ruling families from the Ottoman period to the present. Although Iran is formally a republic, the control of religious elites over the political system has persisted despite recent conflicts.

In Saudi Arabia, the Al Saud family; in Qatar, the Al Thani family; and in the United Arab Emirates, the ruling families of the emirates—including Al Nahyan in Abu Dhabi, Al

Maktoum in Dubai, Al Nuaimi in Ajman, Al Mualla in Umm al-Quwain, Al Qasimi in Sharjah and Ras al-Khaimah, and Al Sharqi in Fujairah—continue to maintain their authority. Similarly, the Al Sabah family in Kuwait, the Al Khalifa family in Bahrain, and the Al Said family in Oman retain control over political power.

Today, one of the most distinctive features of Gulf political systems is that, despite the continued existence of modern bureaucratic institutions, strategic state decision-making processes are fundamentally structured around ruling dynasties. Therefore, it is important to emphasize that monarchic and emirate systems in the Gulf are not merely symbolic, but rather constitute the core political authority at the center of decision-making processes.

Although these states experience internal disagreements, their threat perceptions—particularly regarding Iran—are largely convergent, with the notable exception of Oman. Kuwait, in addition to Iran, has historically faced security concerns originating from Iraq. These threats are not solely rooted in sectarian dynamics. Rather, factors such as Iran's military capabilities, its policy of exporting revolution, its support for proxy and militia networks, and its nuclear program are collectively perceived as multidimensional security challenges by Gulf countries.

Indeed, field interviews conducted by the authors reveal a strong perception of risk not only related to potential sectarian conflicts but also to scenarios such as a possible nuclear leak, which is seen as having the potential to seriously threaten regional livelihoods and stability.⁷

ENERGY SECURITY IN THE PERSIAN GULF: STRATEGIC DYNAMICS AND GLOBAL IMPLICATIONS

Saudi Arabia, which possesses approximately 17 percent of the world's proven oil reserves, is also among the lowest-cost oil producers globally. It is expected to remain one of the world's largest oil suppliers for many years. Although subject to fluctuations, the country's production and export capacity is approximately 10 million barrels per day (bpd) of crude oil, of which around 7 million bpd of crude oil and approximately 1.3 million bpd of refined petroleum products are exported. Its proven oil reserves are estimated at around 260 billion barrels. Accordingly, Saudi Arabia continues to maintain its position as a major crude oil exporter, with its economy heavily dependent on hydrocarbon export revenues. Volatility in oil prices leads to significant fluctuations in the Saudi economy. At the same time, disruptions in energy supply security affect not only Riyadh but also energy-import-dependent economies. More than 70 percent of Saudi oil exports are directed toward Asian markets, with China, India, and Japan being the primary importers. Therefore, Saudi energy supply security constitutes a critical issue not only for Riyadh but also for Asian economies. In this context, Donald Trump stated, in relation to the energy security crisis in the Strait of Hormuz, that countries benefiting from oil transported through this route should assume responsibility for its security, emphasizing that energy consumers must also share the burden of maintaining supply security. This statement can be interpreted as primarily directed toward Asia-Pacific countries such as China and Japan.

⁷ Ari, T. (1998). *Basra Körfezi ve Ortadoğu'da Güç Dengesi*. Alfa Yayınevi, İstanbul.

Saudi Arabia's energy revenues are of critical importance for global trade. Assuming an oil price of \$100 per barrel and daily crude oil exports of approximately 7 million barrels, daily export revenues reach around \$700 million, corresponding to approximately \$255.5 billion annually. When refined petroleum products and petrochemical exports are included, total hydrocarbon revenues are estimated to rise to approximately \$300–350 billion. Consequently, oil revenues continue to play a decisive role in shaping Saudi Arabia's fiscal structure, trade surplus, and investment capacity. Therefore, disruptions to Saudi energy supply security have the potential to significantly affect global trade dynamics in the medium term.

Kuwait, a member of both OPEC and the Gulf Cooperation Council, holds approximately 101 billion barrels of proven oil reserves, corresponding to around 6 percent of global reserves. Including the Neutral Zone shared with Saudi Arabia, this figure approaches 104 billion barrels. Similar to other Gulf economies, Kuwait's economy is heavily dependent on hydrocarbons, with export revenues largely derived from oil. Daily oil production, including the Neutral Zone, is approximately 2.7–2.8 million barrels. Kuwait's crude oil exports of around 2 million barrels per day generate approximately \$200 million in daily revenue and around \$73 billion annually. Including refined petroleum and petrochemical exports, total energy revenues are estimated at approximately \$80–95 billion. Approximately 75 percent of these exports are directed toward Asia, with China, India, South Korea, and Japan as the primary importers.

The United Arab Emirates (UAE), composed of seven emirates, is among the world's wealthiest countries in terms of oil and natural gas reserves. Its proven oil reserves are estimated at approximately 110 billion barrels, with crude oil exports of around 3 million barrels per day. The UAE also holds significant natural gas reserves, although production remains relatively limited. As one of the most liberal economies in the region, Abu Dhabi controls approximately 95 percent of total oil reserves, while other emirates have diversified their economies into sectors such as trade, finance, port management, aviation, and tourism.

Based on an assumed oil price of \$100 per barrel and exports of approximately 3 million barrels per day, the UAE generates around \$300 million in daily revenue and approximately \$109.5 billion annually. When refined petroleum and petrochemical exports are included, total energy revenues are estimated to reach \$120–140 billion. With the addition of approximately \$10 billion in LNG revenues, total energy income approaches \$150 billion. Around 70–75 percent of exports are directed toward Asia, particularly China, India, Japan, and South Korea. However, a key distinguishing feature of the UAE is the declining relative share of oil revenues within total economic activity. Dubai-based trade, free zones, aviation, port operations, real estate, and finance have diversified the economy, although Abu Dhabi's oil revenues continue to constitute the federation's strategic financial backbone.

Oman, which has largely resolved its border disputes within the Gulf and is not a member of OPEC, nonetheless maintains an economy heavily dependent on oil production and exports. As of the end of 2024, Oman's oil reserves are estimated at approximately 5 billion barrels. Hydrocarbon revenues remain the primary source of state income and exports. Oman exports approximately 900,000 barrels per day and also derives significant revenues from natural gas and LNG. The country seeks to enhance its role in Gulf trade and Indian Ocean logistics networks in parallel with private sector development.

Under the assumption of oil exports of approximately 0.9–1.0 million barrels per day and a price of \$100 per barrel, Oman generates daily revenues of \$90–100 million and annual revenues of approximately \$33–36 billion. Including natural gas and LNG exports, total hydrocarbon revenues are estimated to range between \$45–60 billion. Similar to other Gulf states, approximately 75–85 percent of exports are directed toward Asia. However, Oman's ability to export a significant portion of its energy resources through terminals located outside the Strait of Hormuz provides it with relative resilience against supply disruptions arising from regional crises.

Bahrain, one of the first Gulf countries where oil was discovered in 1932, has relatively limited reserves and low production levels, with output below 200,000 barrels per day. However, its economic structure is not solely based on domestic crude production but also on refining imported crude, particularly from Saudi Arabia. The modernization and expansion of the Sitra refinery have further increased the importance of refining activities. Bahrain's economic significance derives less from crude exports and more from its role in refining, energy trade, and the service sector.

In Qatar, governed by Sheikh Tamim bin Hamad Al Thani since 2013, policies have prioritized both economic expansion and regional influence. Large-scale infrastructure investments and urban development in Doha have transformed the city into a major hub for finance, education, media, and international conferences. Projects such as Education City are closely linked to Qatar's foreign policy visibility. In addition, the role of Al Jazeera and Qatar's diplomatic mediation capacity exemplify how energy revenues are translated into political influence.

Qatar has signed numerous agreements with international energy companies in the fields of oil and especially natural gas, directly impacting its revenue structure. With crude oil exports of approximately 0.7–0.8 million barrels per day, Qatar generates annual oil revenues of approximately \$25–30 billion. However, the backbone of its economy is natural gas and LNG exports. Qatar accounts for approximately 20 percent of global LNG trade, with annual LNG revenues ranging between \$80–120 billion depending on market conditions. Consequently, total hydrocarbon revenues are estimated at approximately \$120–150 billion. Around 70–80 percent of exports are directed toward Asia, particularly China, India, Japan, and South Korea.

In conclusion, despite their relatively small populations, Gulf countries control a substantial share of global oil and natural gas reserves. Saudi Arabia, Kuwait, the UAE, Oman, Bahrain, and Qatar collectively account for approximately 45–50 percent of global proven oil reserves and 22–25 percent of natural gas reserves. The total citizen population across these six countries remains below 30 million. Their combined hydrocarbon revenues are estimated at approximately \$600–800 billion annually, corresponding to roughly 25–30 percent of global hydrocarbon income.

In this context, disruptions in energy supply in the Gulf region have direct negative impacts on energy-import-dependent economies, particularly in the Asia-Pacific. Countries such as China, India, Japan, and South Korea are likely to experience increased production costs, slower economic growth, and heightened energy security risks. Developing economies such

as Türkiye are also expected to be adversely affected⁸. These impacts may extend beyond regional economies, potentially leading to contractions in global trade, disruptions in supply chains, and increased inflationary pressures driven by rising energy costs. This dynamic may also contribute to rising global unemployment.

PROSPECTS FOR DIRECT INVOLVEMENT IN THE CONFLICT

In response to this question, it can be argued that Gulf countries have already become parties to the conflict following U.S. and Israeli attacks on Iran. Although they have not formally declared war under international law, the presence of U.S. military bases in the region, the active involvement of these bases in military operations, and Iran's retaliatory strikes against Gulf countries have effectively transformed the region into a theatre of conflict. The key question is whether Gulf states will exercise their right to self-defense through direct military engagement against Iran.

In the initial phase of the conflict, a significant portion of Iran's missile and drone strikes targeted strategic military installations hosting U.S. forces, including Al Udeid Air Base in Qatar, Ali Al Salem Air Base in Kuwait, Al Dhafra Air Base in the UAE, and the headquarters of the U.S. Fifth Fleet in Bahrain. However, following U.S. and Israeli strikes on Iran's critical infrastructure, Tehran expanded the scope of its operations beyond military targets to include civilian and energy infrastructure. Notably, Iranian strikes on refineries in Saudi Arabia and LNG facilities in Qatar reportedly disrupted approximately 17 percent of Qatar's liquefied natural gas capacity. At the same time, refineries, terminals, and energy facilities in Bahrain, the UAE, and other Gulf states were also targeted, alongside ports and critical economic infrastructure.

Following increasingly assertive statements by Donald Trump, Iranian authorities indicated that desalination facilities could also become targets. The expansion of attacks from military targets to energy and civilian infrastructure—affecting not only economic systems but also essential services—significantly increases the likelihood of direct involvement by Gulf states in the conflict. Although Trump's March 23 announcement regarding a temporary five-day suspension of attacks on energy infrastructure may be interpreted as a de-escalatory measure, the unpredictability of U.S. decision-making raises doubts about its sustainability.

In this context, Saudi Arabia convened a consultative meeting on March 18–19, 2026, bringing together foreign ministers from Gulf countries as well as selected Arab and Islamic states to address regional tensions and enhance cooperation. The meeting, held in Riyadh, included participants from the six GCC member states along with Türkiye, Jordan, Egypt, Pakistan, Azerbaijan, Lebanon, and Syria. The joint statement condemned Iran's missile and drone attacks targeting oil facilities, airports, desalination systems, and civilian areas, while emphasizing the importance of maintaining maritime security in the Strait of Hormuz

⁸Ayhan, V. (2005), *İmparatorluk Yolu Petrol Savaşlarının Odağında Orta Doğu*, Ankara: Nobel Yayınları

and ensuring uninterrupted energy supply. The explicit reference to the right of self-defense under the United Nations Charter is particularly noteworthy.

Following the meeting, Minister of Foreign Affairs Hakan Fidan stated in a television interview on March 21, 2026, that Gulf countries may be compelled to take countermeasures if current security threats persist, indicating a growing inclination toward military response. This suggests that the likelihood of direct involvement by Gulf countries may increase in the event of further escalation, thereby deepening the risk of regionalization of the conflict.

CONCLUSION

In conclusion, as the United States and Israel expand their military operations against Iran, Tehran appears increasingly inclined to extend the conflict into the Gulf region. The long-standing threat perception articulated by Gulf countries regarding Iran has evolved from an abstract concern into a concrete and realized risk. This development has exposed the fragility of the regional security architecture and deepened threat perceptions among Gulf states.

Any prospective agreement that allows for the preservation or legitimization of Iran's military capabilities is unlikely to alleviate these concerns and may instead exacerbate them. In particular, a U.S.–Iran agreement that does not include monitoring or restrictions on Iran's missile and ballistic capabilities is unlikely to gain the trust of Gulf countries. Iran's recent attacks have demonstrated that these states are not immune, while also highlighting that regional stability and prosperity remain contingent upon Tehran's military capabilities.

At the same time, rising geopolitical risks extend beyond security concerns and undermine the region's aspirations to function as a global financial hub. The increasing vulnerability of energy infrastructure and uncertainty in supply security may discourage long-term international investment. Energy-importing countries are also likely to adopt more aggressive diversification strategies. Furthermore, the shift toward alternative energy sources is expected to accelerate, with renewable energy expansion and the growing share of electric vehicles in global markets becoming increasingly prominent.

In addition, growing threats to energy supply security in the Gulf may push Asia-Pacific countries toward closer economic, political, and security cooperation with Gulf states. The necessity of ensuring uninterrupted energy flows may deepen these relationships across multiple domains.

Ultimately, if U.S. and Israeli attacks on Iran intensify and Tehran continues targeting critical infrastructure in Gulf countries, these states may be compelled to adopt more assertive and militarized strategies. Should the conflict escalate into a full-scale confrontation in the Gulf theatre, it carries the risk of triggering broader conflict dynamics extending from the Gulf to the Mediterranean region.

SESA

Enstitüsü

Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Enstitüsü
Institute of Social Economic and Political Research

sesa.org.tr

[@sesaenstitüsü](https://twitter.com/sesaenstitüsü)

info@sesa.org.tr

Bademlidere Mah. 262. Sok. No:6
Çankaya/ANKARA